

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Л.С. СЕЛІВЕРСТОВА,
д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Тенденції розвитку фінансового ринку України

В статті проаналізовано теоретичні підходи до поняття «фінансовий ринок», виділено його основні складові. Розглянуто тенденції розвитку фінансового ринку України в розрізі найважливіших його сегментів: банківської сфери, страхового ринку, фондового ринку. Окреслено проблеми розвитку фінансового ринку України та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банківська система, страховий ринок, фінансовий ринок, фондовий ринок.

Л.С. СЕЛІВЕРСТОВА,
д.э.н., доцент, профессор кафедры финансов
Киевский национальный торгово-экономический университет

Тенденции развития финансового рынка Украины

В статье проанализированы теоретические подходы к понятию «финансовый рынок», выделены его основные составляющие. Рассмотрены тенденции развития финансового рынка Украины в разрезе важнейших его сегментов: банковской сферы, страхового рынка, фондового рынка. Обозначены проблемы развития финансового рынка Украины и предложены пути их решения.

Ключевые слова: банковская система, страховой рынок, финансовый рынок, фондовый рынок.

L. SELIVERSTOVA,
Ph.D., Assoc. Professor Department. Finance
Kyiv National University of Trade and Economics

Trends in the financial market of Ukraine

This article analyzes theoretical approaches to the concept of «financial market», highlighted its main components. Tendencies of development of the financial market of Ukraine in the context of its major segments such as banking, insurance market and the stock market are considered. The problems of Ukraine's financial market and the ways to solve them are outlined.

Keywords: banking, insurance market, financial market, the stock market.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває наявність ефективно організованого фінансового ринку, здатного забезпечити

потреби економіки в інвестиціях шляхом акумуляції тимчасово вільних фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні питання розвитку фінансо-

вого ринку розглядались як у зарубіжній, так і у вітчизняній економічній науці, зокрема зарубіжними вченими, починаючи з Д. Кейнса, А. Маршалла, Ф.Хайека, А. Сміта, Д. Хікса, Й. Шумпетера, М. Фрідмена та закінчуючи більш сучасними авторами – Г. Александером, Д. Бейлі, Л. Зінгалесом, Г. Марковіцем, Е. Сото, Р.Колбом, Ф. Мишкіним, Р. Раджаном, Р. Родрігесом, Д. Стігліцем, Р. Тобіном, В. Шарпом.

Важливим є внесок вітчизняних учених у дослідження проблем становлення фінансового ринку України. Зокрема формування структури фінансового ринку розглядали Л. Алексеєнко, В. Базилевич, З. Васильченко, Т. Ковальчук, В. Корнеєв, В. Левківський, З. Луцишин, І. Лютий, В. Міщенко, О. Мозговий, А. Мороз, С. Науменкова, П. Нікіфоров, Ю. Пахомов, О. Плотніков, М. Савлук, А. Федоренко, А. Філіпенко, Н. Шелудько та інші.

Втім, незважаючи на вагомий науковий напрацювання зарубіжних та вітчизняних економістів, достатньо цікавим напрямом досліджень є аналіз сучасних тенденцій розвитку фінансового ринку та перспектив розвитку інститутів фінансового ринку в Україні, оскільки сучасні фінансові ринки є складною динамічною системою, яка постійно зазнає змін і трансформацій.

Метою даної **статті** є дослідження особливостей формування фінансового ринку як форми руху фінансового капіталу.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий ринок є найважливішою складовою економіки країни, від ефективності його розвитку залежить економічний розвиток країни.

В сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі існує велика кількість визначень поняття «фінансовий ринок».

Бланк І.А. вважає, що фінансовий ринок є ринком, на якому об'єктом купівлі–продажу виступають різноманітні фінансові інструменти і фінансові послуги [1, с. 128].

Василик О.Д. надає таке визначення фінансового ринку – це механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інститутами.

На думку В.М. Опаріна «Фінансовий ринок» – це сукупність обмінно–перерозподільчих відносин, пов'язаних з процесами купівлі–продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності [4, с. 128].

Фінансовий ринок – це складова фінансової системи держави, яка може успішно розвиватися і функціонувати лише в ринкових умовах. Розвиток фінансового ринку відображає гнучкість фінансової системи та швидкість, з якою вона може пристосуватися до змін в економічному та політичному житті країни, а також до різноманітних процесів, які відбуваються за її межами.

Фінансовий ринок забезпечує свободу руху капіталів та інших фінансових суб'єктів у світовому масштабі.

Фінансовий ринок виник як наслідок у результаті появи потреби в додатковій формі мобілізації коштів для фінансового забезпечення розвитку економіки держави. Тобто можна стверджувати, щоб фінансовий ринок був досконалим та перспективним для країни потрібно, щоб він відображав попит і пропозицію фінансових ресурсів і з найменшими витратами [2, с. 60]. Об'єктами відносин на фінансовому ринку є: цінні папери, фінансові послуги і грошово–кредитні ресурси.

За видами фінансових активів фінансовий ринок поділяють на:

- кредитний ринок (ринок банківських позик, позикового капіталу), тобто ринок на якому об'єктом купівлі–продажу є вільні кредитні ресурси, обіг яких здійснюється на умовах повернення, строковості, платності забезпеченості;
- ринок цінних паперів (фондовий ринок), на якому об'єктом купівлі–продажу є усі види цінних паперів (фондових інструментів), емітованих підприємствами, державою, різними фінансовими інститутами;
- валютний ринок, на якому об'єктом купівлі–продажу є іноземна валюта і фінансові інструменти, які обслуговують операції з нею;
- ринок золота та інших дорогоцінних металів (срібла, платини тощо), на якому об'єктом купівлі–продажу є дорогоцінні метали;
- ринок фінансових послуг як сукупність різноманітних форм мобілізації й переміщення фондів фінансових ресурсів із вільного обігу в сфері інвестиційного прикладання (операції оренди, страхування тощо).

Найактивнішими інституційними учасниками ринку фінансових послуг України є комерційні банки, страхові компанії та фондові біржі, так як вони акумулюють найбільшу питому вагу фінансових ресурсів та прямо впливають на розвиток виробництва в країні, інвестиційний клімат і добробут населення.

Домінуючу роль на фінансовому ринку України відіграє банківська система. Так співвідношення активів банківських і небанківських фінансових установ в Україні складає приблизно 90–93% проти 7–10% на користь банків. Але періодичні кризи в Україні приводять до неможливості зберегти і примножити свої заощадження, як в банківському секторі, так і в інших сегментах фінансового ринку [9]. Динаміку кількості банків України за 2012–2016 роки наведено на рис. 1.

Сьогодні фінансова система України переживає одну з наймасштабніших криз за часи незалежності, що відображається на діяльності фінансового ринку країни. Кількість банківських установ має тенденцію до зменшення. За останні п'ять років кількість банків скоротилася майже вдвічі – на 46,6%. Однією з вагомих причин скорочення кількості банків є їх визнання неплатоспроможними – крім порушення законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки.

Не менш важливим сегментом ринку фінансових послуг в Україні є ринок страхування, повноцінне існування якого є важливою умовою не лише для підвищення добробуту населення, але й для сталого економічного розвитку країни. Темпи зростання основних показників, що характеризують сучасний стан розвитку ринку страхових послуг, обумовлені насамперед збільшенням об-

сягів добровільного страхування майна, що становить 80–85% від усіх страхових премій.

Страховий ринок є надзвичайно складною багаторівневою системою, яка складається з низки взаємопов'язаних та взаємообумовлених підсистем, таких, як: страхові продукти, тарифи, організація продажу і формування попиту, інфраструктура тощо.

Страховий ринок – особлива сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі–продажу виступає специфічна послуга – страховий захист, формується пропозиція і попит на неї [8, с.73].

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, загальна кількість страхових компаній станом на 30.09.2016 становила 323, у тому числі страхові компанії «life» – 43 компанії, страхові компанії «non-life» – 280 компаній. Станом на 30.09.2015 – 368 компаній, у тому числі страхові компанії «life» – 50 компаній, страхові компанії «non-life» – 318 компаній [5]. Динаміку зміни кількості страхових компаній на ринку України наведено на рис. 2.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, загальна кількість страхових компаній станом на 01.10.2016 становила 323, у тому числі страхові компанії «life» – 43 компанії, страхові компанії «non-life» – 280 компаній. Станом на 31.12.2015 – 361 компанія, на 31.12.2014 – 382 компанії, на 31.12.2013 – 407 компаній. Загальне зменшення страхових компаній за

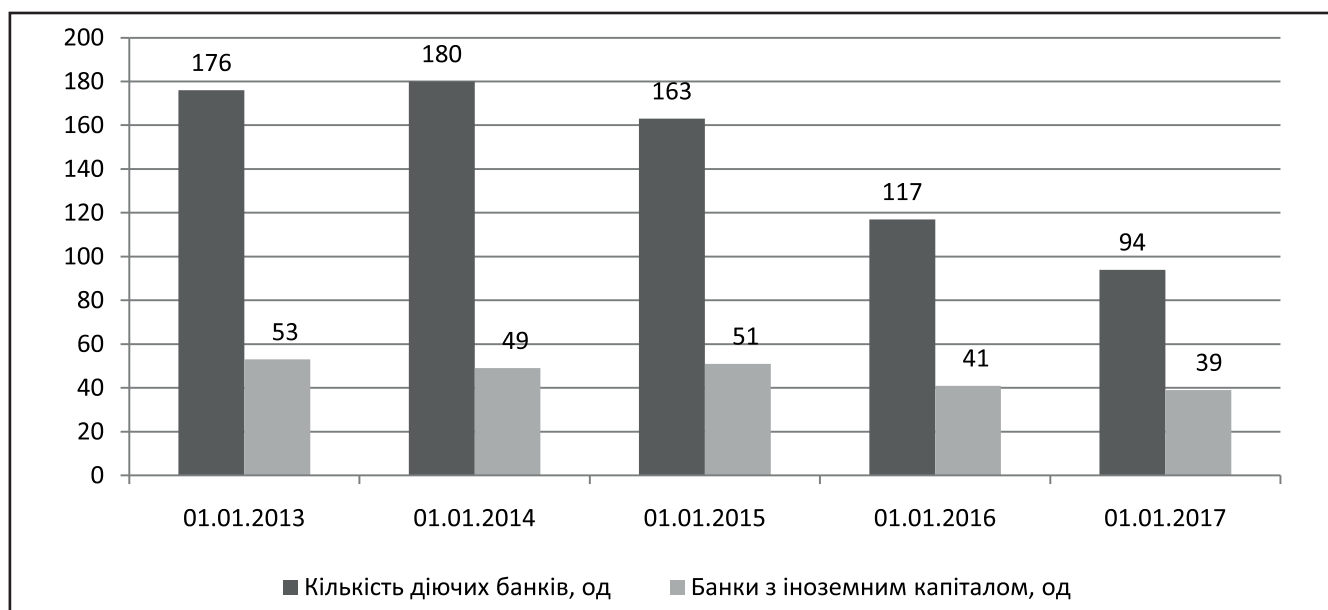

Рисунок 1. Динаміка кількості банків України за 2012 – 2016 роки, од

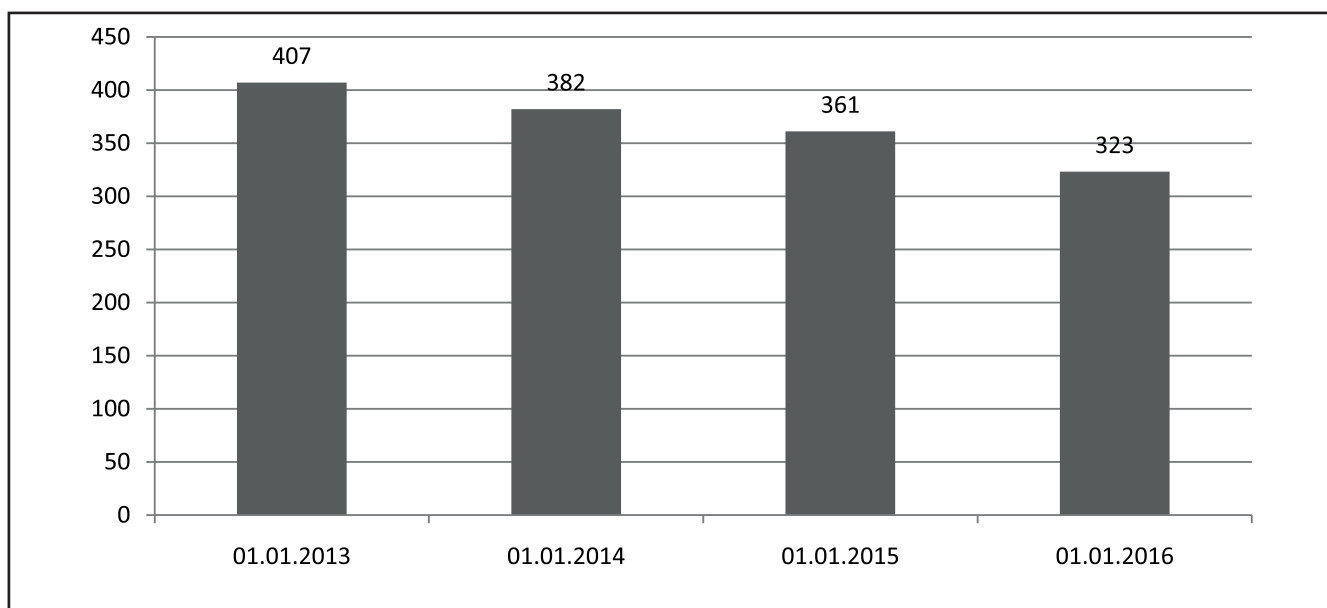

Рисунок 2. Графічна інтерпретація кількості страхових компаній на ринку України за 2013 – 2016 роки, од

чотири роки становило 20,6%, що є негативною тенденцією в розвитку страхового ринку країни.

Україна помітно відстає в процесі приведення регулювання страхової діяльності у відповідність до світових стандартів. По мірі лібералізації український страховий ринок найближче до національного типу. В процесі лібералізації ринку виділяється ряд етапів, що ведуть від консервативного до відкритого ринку. Відповідно до цієї періодизації Україна сьогодні знаходиться на стадії обмеженої лібералізації.

Отже, на сьогодні страховий ринок України знаходиться на етапі розвитку та має певні переваги та значну кількість недоліків: темпи росту страхового ринку відстають від темпів росту економіки, а його частка в ВВП країни незначна. Але український страховий ринок має потужний потенціал для розвитку.

Ринок страхових послуг передбачає самостійну діяльність його учасників, які знаходяться в умовах конкурентоспроможної сфери і будують свої відносини на коливаннях попиту та пропозиції. Ринок страхових послуг є ефективним засобом перерозподілу коштів, які раніше були накопичені для подальшого вкладання в розвиток економіки країни. Аналіз інтеграційних процесів на страховому ринку України дозволяє зробити висновок про недостатній ступінь його розвитку і про необхідність подальшої лібералізації, покликаної сприяти інтеграції у світове страхове господарство. В Україні, як і на світовому ринку страху-

вання, має місце процес збільшення капіталізації національних страховиків, злиття страхового, банківського та промислового капіталів. Лібералізація торгівлі страховими послугами сприяла виходу українських страховиків на іноземні ринки, але присутність національного страхового капіталу на них незначна.

Третім потужним сегментом ринку фінансових послуг в Україні є ринок цінних паперів – фондовий ринок.

На фондовому ринку відбувається утворення відносин щодо купівлі та продажів цінних паперів. У свою чергу, цінні папери мають певну вартість та затверджують певні відносини між емітентами та інвесторами з приводу володіння цінними паперами.

Загалом, ринок цінних паперів переміщує капітал від інвестора до виробництва.

На фондовому ринку висвітлюють свої інтереси банки, акціонерні товариства, товаровиробники, посередницькі контори та власники вільних грошових коштів. Зазвичай їх інтереси можуть збігатися, а можуть і вступати в суперечності.

Основним показником який впливає на розвиток ринку цінних паперів – є обсяг випуску цінних паперів.

Емісію цінних паперів вважають основним засобом боротьби з бюджетним дефіцитом. Уповноважені органи держави можуть випускати цінні папери для погашення певних видатків. Разом із тим, держава, виступаючи емітентом, стає суб'єктом на фондовому ринку.

На сучасному етапі розвитку ринок цінних паперів України має низьку капіталізацію та ліквідність, недостатній захист прав інвесторів та відсутню прозорість.

В період останніх років спостерігається різна динаміка випусків цінних паперів.

Відповідно даних НКЦПФР кількість випущених цінних паперів у 2015 році становила 20870 од. З них до торгів на фондову біржу допущено було 2442 од, тобто 11,7%. (табл. 1.)

Досліджуючи динаміку емісії цінних паперів за період 2012–2016 років, можна спостерігати негативні зміни. Так, кількість випущених цінних паперів у 2012 році зросла на 522 одиниці, або на 2,4%, з них до торгів було допущено лише 10,9%. Починаючи з 2013 року спостерігається негативна динаміка по відношенню до попередніх років. Станом на початок 2013 року кількість випущених цінних паперів була менша на 384 одиниці, тобто на 1,7% по відношенню до 2012 року. У 2014 році емісія зменшилася аж на 1649 одиниць, або на 7,5%, а у 2015 році – збільшилася на 391 одиницю, тобто майже на 2% [7].

Розвиток фондового ринку України показав тенденцію до збільшення обсягу випусків цінних паперів у 2011 році, далі цей показник ско-

ротився, а у 2014 році було зафіксовано значне зростання обсягу випуску цінних паперів. Загальні обсяги випусків цінних паперів у 2015 році зменшився на 27,50% порівнюючи з 2014 роком і становив 148,51 млрд грн., а ось у 2016 році обсяг випуску становив 232,41 млрд грн, що на 83.91 млрд, або на 57% більше у порівнянні з 2015 роком. (рис. 3)

За останні роки НКЦПФР вилучила з обігу багато цінних паперів. У 2014 році державний реєстр налічував 12848 акціонерних товариств, які випускали акції, серед них були емітенти як закрито того так і відкритого типу акціонерних товариств. Їх кількість становила 5910 емітентів.

Сьогодні Комісія зупинила внесення змін до системи депозитарного обліку 3 965 емітентів ПАТ (ВАТ) та ПрАТ (ЗАТ).

Загалом, у 2015 році Комісією для очищення фінансового ринку від неякісних цінних паперів було зупинено торги акціями 99 емітентів. Також з початку 2015 року відбувалась консолідація біржової інфраструктури. 16.04.2015 року НКЦБФР було зупинено дію ліцензій УМФБ, 01.10.2015р. – УМВБ (за порушення ліцензійних умов), 06.10.2015р. – ФБ ПФТС (у зв'язку зі встановленням факту контролю з країн, які

Таблиця 1. Випущені цінні папери за 2012– 2016 роки, од

	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Випуски цінних паперів, що знаходяться в обігу на фондовому ринку	21990	22512	22128	20479	20870
Кількість випусків, які допущені до торгів	1785	2447	2802	2829	2442
Кількість випусків, які не допущені до торгів	20205	20065	19326	17650	18428

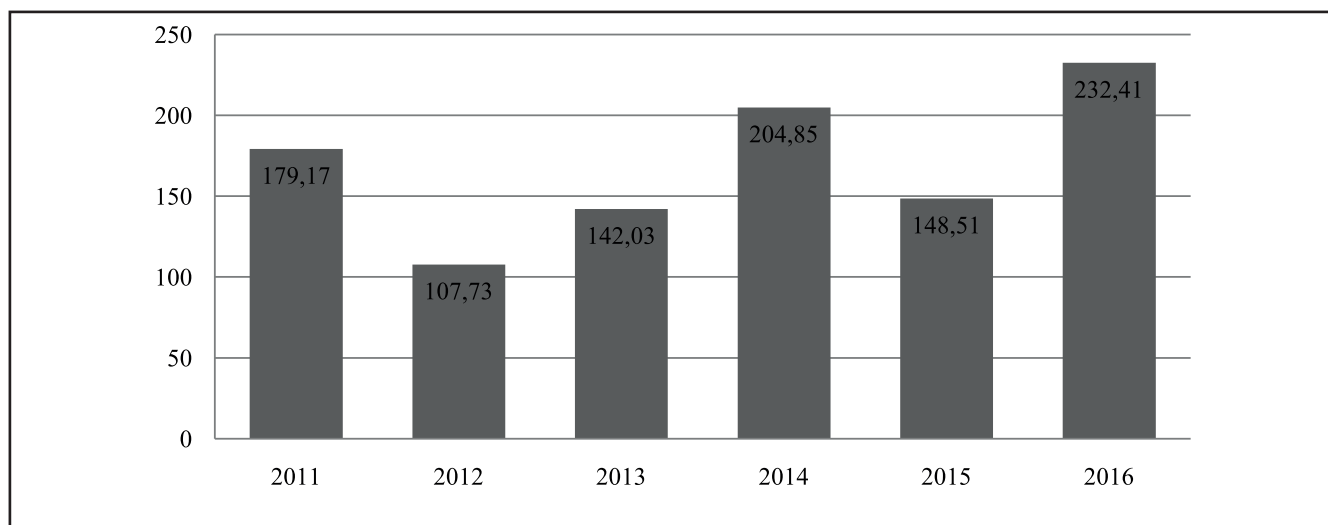

Рисунок 3. Обсяг випусків цінних паперів в 2011–2016 роках, млрд. грн

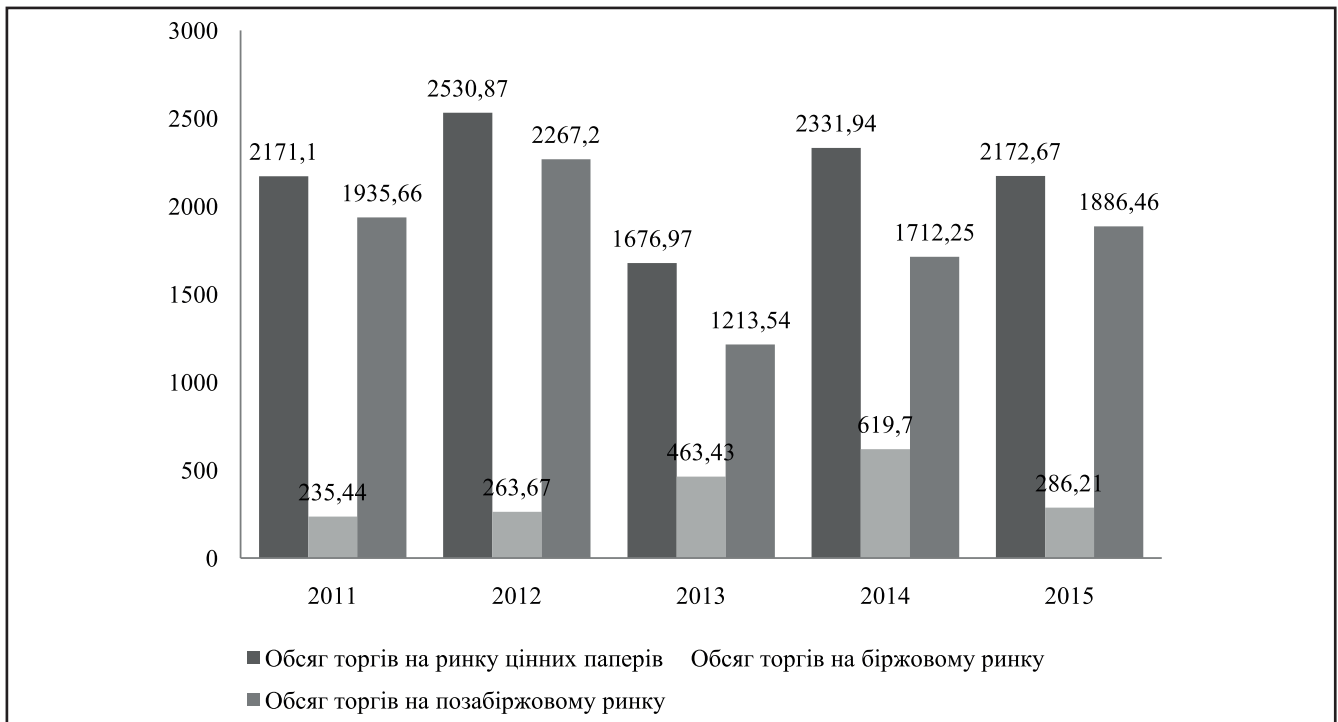

Рисунок 4. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2011–2015 роках, млрд грн

причетні до озброєної агресії проти України), 17.11.2015 р. – УБ (у зв'язку зі встановленням факту контролю з країн, які причетні до озброєної агресії проти України). При цьому 26.01.2016 року Експертно-апеляційна рада з питань ліцензування скасувала рішення НКЦПФР стосовно ПФТС та УБ. За останніми даними, загальна кількість ліцензій на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів протягом січня-жовтня 2015 року зменшилась на 159 одиниць.

Слід зазначити, що підсумовуючи 2015 рік, НКЦПФР зафіксувала зниження торгів цінними паперами на 6,83%, порівняно з 2014 роком. У 2015 році обсяг торгів сягнув 2172,67 млрд грн (рис. 4).

У 2015 році торги цінними паперами продемонстрували динаміку до зменшення. Це в першу чергу пов'язано з погіршенням економічної ситуації в країні.

Багато емітентів цінних паперів ще не впорядкували свою діяльність відповідно до законодавства, що полягає в несвоєчасному поданні річних звітів та внесення змін до статутів.

Необхідною умовою розвитку ринку цінних паперів є визначення стратегії подальшого розвитку, яка буде забезпечувати та збалансовувати бюджет, стабілізувати економіку та фінансову систему.

Щоб покращити ефективність роботи учасників на ринку цінних паперів необхідною умовою

є вдосконалення системи розкриття інформації щодо учасників ринку та емітентів. Шляхом гарантування та страхування інвестицій можна забезпечити захист дрібних інвесторів.

За допомогою введення заходів можна покращити діяльність учасників ринку, це у свою чергу покращить динамічний розвиток ринку цінних паперів в Україні.

Враховуючи зарубіжний досвід, можна стверджувати, що незважаючи на проблеми ринку цінних паперів України, він розвивається і стає невід'ємною частиною ринкової системи України. Велике значення у цьому комерційних банків, адже вони активно беруть участь у фондових операціях, сприяють формуванню і розвитку на вторинному ринку. Але не всі банки України готові змінити шляхи отримання прибутків та перейти на фондовий ринок.

Висновки

Розвиток економіки є не можливим без розвинутого, стабільного, надійного та ефективного фінансового ринку нашої держави. Сучасні процеси, які відбуваються на фінансовому ринку, мають негативні тенденції та вказують на необхідність негайної розробки та впровадження заходів щодо стабілізації та покращення стану фінансового ринку. Однак саме такий період є найбільш сприятливим для впрова-

дження інноваційних, а часом і радикальних заходів щодо реформування всього фінансового ринку. Цілком є зрозумілим, що на фінансовому ринку необхідно впроваджувати кардинально нові фінансові інструменти та методи управління.

Таким чином, однією з найважливіших цілей сьогоденного етапу розвитку економіки країни є розробка стратегії розвитку фінансового ринку України, яка надасть можливість забезпечити його прозорість та створить сприятливі умови для потенційних інвесторів і підвищить ліквідність фінансових інструментів ринку.

Список використаних джерел

1. Бланк І.А. Основы финансового менеджмента. – К.: Ника-Центр, 1999. – Т.1. – 480с
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: Ніс-ос, 2003. – 416 с.
3. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, А.В.Павелко, Т.В.Канева та

ін.; за заг. ред. А.А.Мазараки. – К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2015. – 376 с.

4. Інновації у фінансовій сфері: монографія / В.М. Опарін, Т.В. Паєтко, В.М. Федосов та ін.; за заг. ред. В.М.Опаріна. – К.: КНЕУ, 2013 – 444 с.

5. Інтернет-журнал зі страхування та перестраховання [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.forinsurer.com

6. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І.Я.Чугунова. – К.: Акад.фін.упр., 2009. – 471с.

7. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua>

8. Філонюк О. Ф. Страховий ринок України як об'єкт державного регулювання / О. Ф. Філонюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – №22. – С. 73–77

9. Фінансовий ринок та інвестиційні процеси в Україні: чи є можливість зростання? [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ua/finansoviy_rinok_ta_investitsiyni_protsezi_v_ukraini_chi_e_moglivist_zrostannya

УДК 336.71

О.В. ЛИСЕНОК,

д. е. н., доцент, керівник проектної групи освітньої програми спеціальності фінанси, банківська справа та страхування, Фінансово-правовий коледж

Дослідження та удосконалення сутності банківського ризику

У статті досліджується еволюція поняття «ризик». Здійснюється ґрунтовний аналіз сутності економічного та банківського ризиків. За результатами дослідження подається висновок щодо удосконалення сутності банківського ризику як об'єктивного явища, пов'язаного з ймовірністю втрати банком частини своїх ресурсів, недоотриманням ним запланованих доходів, а також потенційною можливістю одержати додатковий прибуток у разі сприятливої зміни кон'юнктури фінансового ринку.

Ключові слова: банк, банківська система, ризик, економічний ризик, банківський ризик.

А.В. ЛЫСЕНКО,

д. э. н., доцент, руководитель проектной группы образовательной программы специальности финансы, банковское дело и страхование, Финансово-правовой колледж

Исследование и усовершенствование сущности банковского риска

В статье исследуется эволюция понятия «риск». Осуществляется тщательный анализ сущности экономического и банковского рисков. По результатам исследования представляется заключение по усовершенствованию сущности банковского риска как объективного явления, связанного с вероятностью потери банком части своих ресурсов, недополучения им запланированных доходов, а также потенциальной возможностью получить дополнительную прибыль в случае благоприятного изменения конъюнктуры финансового рынка.

Ключевые слова: банк, банковская система, риск, экономический риск, банковский риск.